

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри міжнародних
відносин і політичної філософії

Протокол № 3 від 21.10.2024 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної
роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

ФІЛОСОФІЯ

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань	08 Право
Спеціальність	081 Право
Освітній рівень	Перший (бакалаврський)
Освітня програма	Правове регулювання економіки

Статус дисципліни	обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська

Розробники:
д.філос.н., проф.
к.соціол.н., доц.

Олег КУЗЬ
Ірина ЖЕРЕБЯТНІКОВА

Завідувач кафедри
міжнародних відносин і
політичної філософії

Олег КУЗЬ

Гарант програми

Лариса ЄРОФЄЄНКО

**Харків
2024**

ВСТУП

«Філософія» є обов'язковою навчальною дисципліною циклу загальної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 081 «Право» ОПП «Правове регулювання економіки» першого (бакалаврського) рівня.

Актуальність вивчення дисципліни «Філософія» обумовлена необхідністю оволодіння основами загальної духовної культури, перш за все, – культури мислення, та формування сучасного наукового світогляду.

Об'єктом навчальної дисципліни є найбільш загальні характеристики та фундаментальні принципи буття, існування культури та суспільства.

Предмет навчальної дисципліни – відносини людини і світу, специфіка буття людини; сутність, форми та структура знання / пізнання.

Мета навчальної дисципліни – формування і розвиток у здобувачів вищої освіти особистісних якостей та формування загальнокультурних компетенцій у вигляді системи світоглядних знань про буття людини, суспільства, природи.

Завданнями навчальної дисципліни є:

- формування частини загальних компетентностей на підставі узагальнення вже набутих знань здобувачів;
- ознайомлення зі специфікою філософсько-світоглядного освоєння дійсності та формування на цій основі цілісної наукової картини світу;
- формування навичок критичного мислення та їх застосування до аналізу суспільства та його підсистем;
- навчання навичкам самостійного пошуку, оброблення та аналізу інформації;
- усвідомлення цінностей громадянського суспільства та необхідності його сталого розвитку.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна, визначено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
РН1	ЗК1, ЗК3, ЗК7, ЗК10
РН3	ЗК1, ЗК3, ЗК7; СК1, СК3
РН9	ЗК1, ЗК7, ЗК8, ЗК10, ЗК13, ЗК14
РН11	ЗК7, ЗК8, ЗК13, ЗК14
РН17	ЗК1, ЗК7, ЗК8, ЗК10, ЗК14

де,

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК14. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

СК1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.

СК3. Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.

РН1. Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.

РН3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел

РН9. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій.

РН11. Мати базові навички риторики.

РН17. Працювати в команді, забезпечуючи виконання завдань команди.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Філософія як універсальне знання. Історія філософії

Тема 1. Філософія як універсальний тип знань

1.1. Природа філософського знання. Основні функції філософії.

Специфіка філософського знання. Предмет філософії. Основні функції та методи філософії.

1.2. Філософія та світогляд. Типи світогляду.

Філософія як теоретичне ядро світоглядного знання. Світогляд. Структура і функції світогляду. Типи світогляду (міфологічний, релігійний, науковий, філософський).

1.3. Структура філософського знання.

Соціально-історичні та духовні умови виникнення та розвитку філософії. Диференціація філософського знання. Основні філософські напрями, школи, дисципліни. Історія філософії – періодизація та основні ознаки діалогу

концепцій на різних етапах розвитку духовної культури, цивілізації, суспільства.

Тема 2. Стародавня філософія

2.1. Давньоіндійська і давньокитайська філософія.

Значення філософії Стародавнього Сходу щодо розвитку світової філософії. Філософія Стародавньої Індії. Філософія Стародавнього Китаю.

2.2. Давньогрецька натурфілософія.

Значення античної філософії для західноєвропейської та світової культури. Періодизація античної філософії. Натурфілософія. Проблема першоелементу.

2.3. Класична філософія Сократа, Платона, Арістотеля.

Сократ і софісти: звернення до людини, пошуки абсолютного та відносне знання. Філософська система Платона. Енциклопедична філософська система Арістотеля.

2.4. Стоїцизм, епікуреїзм, скептицизм.

Елліністична філософія (стоїцизм, епікуреїзм, скептицизм). Філософія еллінізму та раннє християнство.

Тема 3. Філософія епохи Середньовіччя та Відродження

3.1. Становлення та розвиток філософії середньовіччя.

Загальна характеристика середньовічної філософії. Вплив християнства на середньовічну філософію. Співвідношення віри та розуму в середньовічній філософії. Патристика (А. Аврелій) і схоластика (Т. Аквінський). Реалізм та номіналізм.

3.2. Антропоцентризм і гуманізм філософії епохи Відродження.

Особливості філософії епохи Відродження. Вплив розвитку мистецтв (живопису, літератури), математики, механіки на уявлення про Всесвіт та творчу природу людини. Натурфілософія М. Кузанського, Дж. Бруно, Г. Галілея.

3.3. Соціальна філософія епохи Відродження.

Образ володаря у М. Макіавеллі. Пошуки ідеального суспільства (Т. Мор, Т. Кампанелла).

Тема 4. Філософія Нового часу

4.1. Розвиток науки та філософська картина світу у XVI – XVII ст.

Філософія Нового часу: розвиток математики та природничих наук. Віра у розум та суспільний прогрес.

4.2. Емпіризм і раціоналізм.

Гносеологія (суб'єкт та об'єкт пізнання). Індуктивний та дедуктивний методи пізнання. Емпіризм (Ф. Бекон, Д. Локк, Д. Юм). «Привиди свідомості» Ф. Бекона. Раціоналізм (Р. Декарт, Г. Лейбніц, Б. Спіноза). «Cogito ergo sum» та вчення про метод Р. Декарта. Монадологія Г. Лейбніця. Гносеологічні суперечки у філософії Нового часу (Д. Локк і Г. Лейбніц). Ірраціоналізм Б. Паскаля.

4.3. Основні ідеї філософії Просвітництва.

Соціальна філософія Просвітництва (людина-громадянин, теорії виникнення держави, суспільний договір Дж. Локка, природне право, правова держава,

концепція розподілу влади Монтеस्क'є, народовладдя Ж.-Ж. Руссо). Прагнення у Просвітництві до свободи, рівності та братерства. Французький матеріалізм, концепція детермінізму.

Тема 5. Німецька класична філософія

5.1. Загальна характеристика німецької класичної філософії.

Раціоналізм німецької класичної філософії. Передумови виникнення та головні досягнення німецької класичної школи.

5.2. Гносеологічна концепція І. Канта.

Теорія пізнання І. Канта (апріорне – знання до досвіду та апостеріорне – знання на основі досвіду; пізнавальні здібності людини: розсудок, здатність судження, розум). Етичні погляди І. Канта (категоричний імператив). Науковчення І. Фіхте. Філософія тотожності Ф. Шеллінга.

5.3. Абсолютний ідеалізм Г. В. Ф. Гегеля.

Філософська система Г. В. Ф. Гегеля. Абсолютна ідея. Панлогізм. «Енциклопедія філософських наук». «Наука логіки». Суб'єктивний, об'єктивний та абсолютний дух у «Філософії духа». Розвиток діалектики Г. В. Ф. Гегелем.

5.4. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха. Виникнення марксизму.

Матеріалізм Л. Фейєрбаха. Критика релігії. Етичні погляди. Вплив ідей німецьких класиків на філософію марксизму. Розуміння К. Марксом розвитку суспільства (суспільно-економічні формації). Проблема відчуження людини. Значення та етапи розвитку філософії марксизму. Неомарксизм.

Тема 6. Сучасна світова філософія

6.1. Соціокультурні умови розвитку філософії XX – XXI ст.

Загальна характеристика розвитку сучасної філософії. Вплив соціокультурного, духовного стану в суспільстві, розвитку науки та техніки на філософію сучасності. Основні напрямки сучасної філософії.

6.2. Розвиток позитивістської традиції в сучасній філософії.

Позитивізм, неопозитивізм, постпозитивізм. Аналітична філософія (Б. Рассел, Л. Вітгенштейн). Логіко-лінгвістичний напрямок аналітичної філософії. Віденський гурток (М. Шлік). Філософія науки («критичний раціоналізм» К. Поппера, «дослідницькі програми» науки І. Лакатоса, методологічний релятивізм П. Фейєрабенда, історичний розвиток наукового знання у Т. Куна). Прагматизм (Ч. Пірс).

6.3. Антропологічна складова сучасної філософії.

Вплив «філософії волі», «філософії життя» на формування екзистенціально-антропологічної складової сучасної філософії. Екзистенціалізм (основні напрями та поняття). М. Гайдеггер, К. Ясперс, Ж.-П. Сартр, А. Камю. «Сутність» та «існування» людини в екзистенціальній філософії. Філософія психоаналізу: вчення про несвідоме у психіці людини (З. Фройд, К. Юнг).

6.4. Ситуація постмодерну в сучасній філософії.

Герменевтика (основні поняття, проблема розуміння та інтерпретації). Г. Гадамер, П. Рікер. Феноменологія Е. Гуссерля (феноменологічна редукція, інтенціональність). Структуралізм та постструктуралізм. «Ситуація постмодерну». Концепція смерті суб'єкта: М. Фуко, Р. Барт. «Деконструкція»

Жака Дерріда. Дискурсивний світ навколо нас. «Симулякр» Жана Бодрієра. Гіпертекст. Політизація науки та знання.

Тема 7. Традиції вітчизняної філософської думки

7.1. Джерела розвитку вітчизняної філософії.

Місце вітчизняної філософії у світовій філософії. Періодизація історії вітчизняної філософії. Філософія Київської Русі. Філософія у братських школах (Острозький культурно-освітній центр). Діяльність Києво-Могилянської академії (Ф. Прокопович).

7.2. Кордоцентризм як парадигма української філософії.

Філософія Г. Сковороди (дві натури, три світи). Філософські ідеї П. Юркевича. Кордоцентризм в українській філософії.

7.3. Особливості розвитку вітчизняної філософії ХХ – ХХІ ст.

Київська школа екзистенційної філософії. Загальні тенденції розвитку сучасної вітчизняної філософії в єдності з розвитком наукового знання (В. Вернадський та ін.). Д. Чижевський – історик української філософії.

Змістовий модуль 2. Теоретична і практична філософія

Тема 8. Філософія буття (метафізика й онтологія)

8.1. Основні онтологічні проблеми.

Метафізика та онтологія як концепції буття. Буття як філософська категорія.

8.2. Історико-філософські концептуалізації буття.

Філософські концепції буття. Проблеми буття в історико-філософському окресленні. Основні складові буття. Онтологічна будова світу за сучасною наукою. Підстави існування світу. Виділення сфер буття в історії філософії та сучасній онтології. Основні онтологічні філософські категорії.

8.3. Простір і час.

Простір та час: їх характеристики, субстанціальна та реляційна концепції.

8.4. Філософія про рух та причинність.

Філософське поняття руху. Причинність у філософському розумінні світу.

Тема 9. Пізнання як предмет філософського аналізу (гносеологія та епістемологія)

9.1. Виникнення і природа свідомості. Сутність психічного.

Свідомість як духовне життя і найвищий рівень психічної активності (основні філософські концепції походження свідомості). Основні властивості і функції свідомості. Свідомість і самосвідомість.

9.2. Свідомість та мислення. Свідомість і мова. Свідомість як умова відтворення людської культури.

Свідомість і мислення. Проблема несвідомого. Філософія про генезу свідомості. Проблеми свідомості в сучасній філософії. Значення розуму, трудової діяльності, соціального життя, мови у формуванні свідомості. Історико-філософське розуміння свідомості. Концепції свідомості та її структура. Компоненти та рівні свідомості.

9.3. Основні гносеологічні проблеми. Сутність та структура пізнавального

процесу.

Пізнання як предмет філософського аналізу. Основні підходи, принципи та концепції сучасної гносеології. Агностицизм. Сутність та структура пізнавального процесу. Загальні рівні пізнання навколишнього світу (чуттєвий, раціональний, ірраціональний). Підрівні чуттєвого пізнання (почуття, сприйняття, уявлення). Пам'ять (вербально-акустичне та семантичне запам'ятовування). Репродуктивна та творча уява. Підрівні раціонального пізнання (поняття, судження, умовивід). Інтелектуальна інтуїція.

9.4. Особливості, рівні та методи наукового пізнання.

Наука та наукове знання. Основні положення сучасної епістемології. Специфіка наукового пізнання, світоглядний статус науки. Структура сучасної науки. Класична та сучасна наука. Емпіричний та теоретичний рівні наукового пізнання. Експеримент, моделювання. Основні методи наукового пізнання (аналіз, синтез, аксіоматичний, конструктивістський, гіпотетико-дедуктивний, прагматичний, описовий та ін.).

9.5. Істина та її критерії.

Проблема істини та її критерії. Види істини (абсолютна, відносна, кореспондентська, когерентна, конвенціональна, прагматична). Практика у процесі пізнання. Наука як основа буття сучасної (техногенної) цивілізації.

Тема 10. Філософська антропологія

10.1. Історико-філософські уявлення про природу та сутність людини.

Специфіка філософського розгляду проблеми людини. Філософія про природу та сутність людини. Основні філософські визначення людини. Німецька філософська антропологія (М. Шелер, А. Гелен, Е. Кассіер та ін.).

10.2. Антропосоціогенез.

Походження людини. Біологічна та соціальна природа людини.

10.3. Індивід, індивідуальність, особистість.

Проблема смислу життя людини. Вирішення філософією проблеми життя, смерті та безсмертя людини. Філософія творчості.

Тема 11. Соціальна філософія

11.1. Визначення суспільства, суспільні відносини та структура суспільства.

Філософський аналіз суспільства. Суспільство як система, що саморозвивається. Специфіка суспільних законів і соціального пізнання. Основні сфери суспільного життя. Суспільні відносини та соціальна структура суспільства. Соціальна нерівність. Соціальний статус.

11.2. Історико-філософські концепції суспільства. Сутність та критерії суспільного прогресу.

Основні філософські концепції розуміння суспільства. Роль потреб та інтересів у формуванні суспільних відносин. Сутність та критерії суспільного прогресу. Теоретичні моделі суспільства. Потреби та інтереси як онтологічний рівень суспільного життя.

11.3. Політичні та соціокультурні засади економіки.

Економіка в системі суспільних відносин. Економіка і політика. Економіка і культура. Філософське тлумачення економічних теорій. Гроші та фінанси у

просторі економіки.

Тема 12. Філософія права

12.1. Філософія права: предмет, структура, функції.

Засвоєння сутності права у контексті предмету філософії права. Проблемне поле, рівні концептуалізації та статус філософії права. Право як засіб гармонізації суспільних відносин, його вольовий та імперативний характер. Історичні типи філософії права.

12.2. Правова онтологія. Право як феномен культурно-цивілізаційного процесу.

Зміст правової онтології, її місце в системі філософії права. Буття соціуму і буття права. Часове та просторове буття права. Свобода, справедливість, рівність як основні характеристики змісту ідеї права. Позитивне право та концепції правового позитивізму. Теорії природного права. Мораль як джерело права. Можливість і дійсність реалізації права в межах держави.

12.3. Правова гносеологія, її роль у вирішенні філософських та теоретико-правових проблем.

Особливості предметного поля правової гносеології: аналіз різних підходів щодо вирішення проблеми. Специфіка права як об'єкта теоретичного дослідження. Рівні гносеології права: загальноправовий, міжнародний, галузевий. Парадигма права у класичній філософії права. Політико-правова доктрина як основа філософії права. Проблема істини в галузі правотворчості.

12.4. Правова антропологія: гуманістична природа права.

Поняття правової антропології, її місце в системі філософії права. Вплив філософської антропології на розвиток правової думки. Природа людини і право. Людиномірність права. Антропологічні основи права. Відособлення особистості від суспільства в процесі його розвитку як першоджерела права. Гуманізм як принцип права. Правовий суб'єкт.

Перелік практичних (семінарських) занять / завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) занять / завдань

Назва теми та завдання	Зміст
Тема 1. Завдання 1 Завдання 2 Завдання 3	Охарактеризуйте природу філософського знання. Визначте предмет філософії Виокремте історичні типи світогляду Що таке “структура філософського знання”?
Тема 2. Завдання 1 Завдання 2	У чому полягає різниця між філософією Стародавнього Сходу і давньогрецькою філософією? Доведіть або спростуйте, що західна цивілізація інспірована генієм Сократа, Платона і Арістотеля
Тема 3. Завдання 1 Завдання 2	Охарактеризуйте специфіку філософії Середньовіччя.

	Дискурсивна гра “Утопія Т. Мора як передчуття ХХ століття”
Тема 4. Завдання 1 Завдання 2	Доведіть або спростуйте тезу “Індивідуалізм - це підґрунтя західного капіталізму” Дискусія: “Чому Модерн (сучасність) вважається реалізованим проєктом Просвітництва?”
Тема 5. Завдання 1 Завдання 2	Чому внесок І. Канта у розвиток західної філософії позначається як “революційний”? Рольова гра: “Зустрілись Гегель і Шопенгауер”
Тема 6. Завдання 1 Завдання 2 Завдання 3	Чому сучасна філософія має мультипарадигмальний характер? Дискусія: Яка з сучасних філософських парадигм є найбільш актуальною? Дискурсивна гра: Чому людина не може задовольнятися виключно позитивістським світоглядом?
Тема 7. Завдання 1	Ментальна гра: “Шлях пізнання: європейський раціоналізм / ірраціоналізм versus український кордоцентризм”
Тема 8. Завдання 1 Завдання 2	Які онтологічні моделі буття Ви знаєте? “Мозковий штурм”: Як пов’язати дуалізм Декарта із специфікою соціально-гуманітарного знання?
Тема 9. Завдання 1	Дискусія: “Як переконатися в існуванні несвідомого?” Чому започаткований неокантіанцями поділ наукового знання на “науки про дух” і “науки про природу” залишається фундаментальним?
Тема 10. Завдання 1 Завдання 2	Дослідить трансформацію філософських уявлень про природу та сутність людини Охарактеризуйте специфіку філософського аналізу проблеми сенсу життя людини
Тема 11. Завдання 1	Дебати та рольова гра: Що таке суспільство? М. Тетчер у полеміці з активістами якось наголосила: “Немає такої речі як суспільство. Є лише люди з їх інтересами”. Це актуалізація середньовічної суперечки про універсалії. Зіграйте ролі “номіналістів” і “реалістів” у сучасному політичному театр
Тема 12. Завдання 1	Проаналізуйте специфіку філософського

	осмислення ціннісного виміру права та системи правових цінностей. Охарактеризуйте базові категорії правової аксіології: справедливість, свободу і рівність. Визначте діалектичні зв'язки між свободою та відповідальністю.

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Теми 1 – 12	Вивчення лекційного / теоретичного матеріалу. Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою
Теми 1 – 12	Підготовка до семінарських занять (участь у дискусії, полеміці, дебатах)
Теми 1 – 12	Підготовка аналітичних повідомлень (презентацій)
Теми 1-12 есе	Створення тексту есе за темами 1-12 (на вибір) та його презентація у вигляді публічної промови
Теми 1 – 12	Підготовка до експрес-опитування за попередніми темами
Теми 1 – 12	Підготовка до підсумкової письмової контрольної роботи

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Для набуття визначених програмних результатів навчання та активізації освітнього процесу викладання навчальної дисципліни передбачає застосування таких методів, як:

Словесні (академічна лекція (теми 1–3; 5; 8; 10; 11), проблемна лекція (теми 4; 6; 9), інтерактивна лекція (тема 7; 12).

Наочні (демонстрація ілюстративних матеріалів (теми 1 – 12)).

Практичні (практична робота (теми 1 – 12), презентація есе (теми 8–12), дискусія (теми 1, 6, 9, 12), тестові завдання (теми 2, 3, 4, 5).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання

результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних, та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів:

- для дисциплін з формою семестрового контролю «екзамен» (іспит): максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє здобувачу вищої освіти скласти екзамен (іспит) – 35 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формах семестрового екзамену (іспиту). Складання семестрового екзамену (іспиту) здійснюється під час екзаменаційної сесії.

Максимальна сума балів, яку може отримати здобувач вищої освіти під час екзамену (іспиту) – 40 балів. Мінімальна сума, за якою екзамен (іспит) вважається складеним – 25 балів.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається:

- для дисциплін з формою семестрового контролю «екзамен» (іспит) – сумуванням балів за поточний та підсумковий контроль.

Під час викладання навчальної дисципліни «Філософія» (форма семестрового контролю – *екзамен*) використовується *поточний та семестровий контроль*:

Поточний контроль:

- презентація аналітичних доповідей (10 балів);
- письмова контрольна робота-колоквіум (12 балів);
- есе (12 балів);
- участь у дискусії (12 балів);
- експрес-опитування (14 балів).

Семестровий контроль: екзамен (40 балів).

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

Приклад екзаменаційного білета та критерії оцінювання для навчальної дисципліни.

Приклад екзаменаційного білета

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Спеціальність 081 “Право”

Освітньо-професійна програма «Правове регулювання економіки»

Навчальна дисципліна «Філософія»

Екзаменаційний білет № 1

Завдання 1 (стереотипне, 6 балів)

Заповніть таблицю, в якій би встановлювалась відповідність між класичними філософськими працями та їх авторами – **праці:** «Сума теології», «Феноменологія духа», «Логіко-філософський трактат», «Метафізика», «Левіафан», «Так казав Заратустра»; **автори:** Арістотель, Ф. Ніцше, Т. Гоббс, Л. Вітгенштейн, Г.-В.-Ф. Гегель, Т. Аквінський.

Праці	Автори

Завдання 2 (стереотипне, 5 балів)

Хто з цих філософів НЕ належить до позитивістської течії у філософії:

Л. Вітгенштейн, Г.-В.-Ф. Гегель, О. Конт, Е. Мах, Ф. Ніцше, Ж.-П. Сартр, Г. Спенсер, Б. Спіноза, М. Шлік, А. Бергсон.

Завдання 3 (стереотипне, 5 балів)

Вкажіть мислителів, філософія котрих базувалась на наступних ключових концептах: «воля»; «екзистенція»; «наукова парадигма»; «tabula rasa»; «архетип»; «людина є міра всіх речей».

Завдання 4 (діагностичне), 12 балів

У чому, на вашу думку, полягає особливість та важливість античної філософії для світової культури і цивілізації?

Завдання 5 (евристичне), 12 балів

Філософсько-світоглядний сенс права та його роль у формуванні свободи особи та почуття відповідальності.

Критерії оцінювання

Кожен екзаменаційний білет складається з 5-х завдань (завдання 1–3 – стереотипного рівня; завдання 4 – діагностичного та завдання 5 – евристичного рівнів).

Відповідно до компетентнісного підходу екзаменаційні білети мають три рівні:

- 1) стереотипний (запам'ятовування та відтворення знань);
- 2) діагностичний (практичне застосування знань);
- 3) евристичний (створення нового знання).

Кожний рівень завдань оцінюється окремо, а загальна оцінка підраховується як сума оцінок за кожне завдання. Кількісний показник (бал) встановлюється залежно від ступеня виконання завдання. Максимальний бал за іспит – 40.

Завдання 1–3 стереотипного рівня подано у вигляді різноманітних тестових завдань на відтворення здобутих знань та містить 16 точок оцінювання, кожна правильна відповідь – 1 бал; максимальна кількість балів – 16.

Завдання 4 діагностичного рівня є відкритим питанням, що вимагає демонстрації навичок застосування отриманих знань. Максимальна кількість балів – 12.

Завдання 5 евристичного рівня є відкритим проблемним питанням, що потребує систематизованої, раціонально обґрунтованої, аргументованої відповіді та має

на меті демонстрацію навичок щодо створення нового знання. Максимальна кількість балів – 12.

Система оцінювання діагностичного та евристичного завдань

Ступінь виконання	Бал
Відповідь аргументована, виявляє глибину та оригінальність мислення. Містить засвоєний теоретичний / практичний матеріал у повному обсязі	12
Відповідь аргументована, виявляє глибину та оригінальність мислення. При оперуванні теоретичним / практичним матеріалом допущено незначні помилки	11
Відповідь в цілому аргументована, відтворює самостійність мислення, але бракує систематизації. При оперуванні теоретичним / практичним матеріалом допущено незначні помилки	10
Відповідь в цілому правильна, але бракує аргументованих висновків, допущено певні помилки при визначенні категорій, смислових зв'язків тощо	9
Відповідь виявляє обізнаність студента з проблематикою питання, але бракує аргументованих висновків, допущено певні помилки при визначенні категорій, смислових зв'язків тощо	8
Відповідь виявляє обізнаність студента з проблематикою питання, але бракує аргументованих висновків; виявлено певні труднощі при оперуванні теоретичним / практичним матеріалом	7
Присутнє лише часткове висвітлення змісту питання; виявлено певні труднощі при оперуванні теоретичним / практичним матеріалом	6
При відповіді на питання допущено суттєві помилки, які впливають на зміст; самостійність мислення виявлена лише частково	5
Відповідь виявляє лише загальне ознайомлення студента з проблематикою питання; самостійність мислення та висновки відсутні	4
Відповідь виявляє практичну відсутність у студента самостійності мислення; здатність робити узагальнення та теоретичні / практичні висновки відсутня; навички	3

застосування знань відсутні	
Відповідь не виявляє самостійності мислення; здатність робити узагальнення та теоретичні / практичні висновки відсутня; стереотипне знання не відтворено	2
Відповідь фактичне не має перетину зі змістом питання	1

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Філософія: навчальний посібник / О. М. Кузь, Ф. М. Чешко, І. В. Жеребятнікова [та ін.]; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 271 с. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23349>

Додаткова

2. Коннова Н. О., Кузь О. М., Чешко В. Ф. Механізм трансбіополітичного переходу у геополітиці. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. Дніпро, 2022. Т. 14. № 2. С. 119–129. DOI: <https://doi.org/10.15421/352230>
3. Жеребятнікова І. В. Аксіологічна домінанта соціокультурного конфлікту. *Вісник Львівського університету: Серія філософсько-політологічні студії*, 2020. Вип. 31. С. 22–31.
4. Жеребятнікова І. В. Антропо-онтологічний вимір дослідження соціальних конфліктів. *Гілея: науковий вісник* / Гол. ред. В. М. Вашкевич. Київ : Гілея, 2019. Вип. 144 (№ 5). Ч. 2. Філософські науки. С. 42–47.
5. Кузь О. М., Чешко В. Ф. Трансбіополітика: онтологія та метатеорія керованої еволюції. *Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences*. Дніпро, 2021. Том 4. № 1. С. 84–94. DOI: <https://doi.org/10.15421/342110>
6. Лакс М. Метафізика: сучасний вступний курс / Пер. з англ. М. Симчич, Є. Поляков; 2-е вид. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2021. 608 с.
7. Петрушенко В. Л. Філософія. Вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії: навч. посіб. / Віктор Петрушенко; Нац. ун-т «Львів. політехніка». 2-ге вид., випр. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2019. 594 с.
8. Філософія: терміни, поняття: Навчальний енциклопедичний словник / за наук. ред. д.філос.н., проф. В. Л. Петрушенка. Львів: Новий світ-2000, 2020. 506 с.
9. Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: зб. наук. пр. / [редкол.: Т. С. Смовженко та ін.]; Держ. ВНЗ «Ун-т банк. справи» [та ін.]. Київ: ДВНЗ «Ун-т банк. справи», 2019. 309 с.
10. Фюрст М., Тринкс Ю. Філософія / Пер. з нім. Вахтанга Кебуладзе; 2-е вид. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2019. 536 с.

11. Шепетяк О., Шепетяк Окс. Філософія: Підручник. – Львів: Місіонер, 2020. – 784 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

12. Бібліотека ім. В. Вернадського [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.

13. Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. Офіційний сайт: <https://filosof.com.ua/>

14. Найвидатніші філософи світу та України [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html>.

15. Сайт персональних навчальних систем ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Навчальна дисципліна «Філософія» [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=3592>

<https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=3350>